

Ks. Krzysztof Gryz, *Antropologia przebóstwienia. Obraz człowieka w teologii prawosławnej*, Wyd. UNUM, Kraków 2009, s. 506

Treścią pracy jest prezentacja myśli antropologicznej, obecnej w teologii prawosławnej, w oparciu o ideę przebóstwienia. Podjęta problematyka została ujęta w cztery rozdziały: I) *Fundamenty dogmatyczne przebóstwienia*; II) *Człowiek w perspektywie dzieła stworzenia*; III) *Grzech pierworodny – dramat ludzkiej wolności*; IV) *Człowiek w perspektywie odkupienia*.

Punktem wyjścia dla prawosławnej refleksji nad człowiekiem jest fakt wcielenia, prawda że Bóg stał się człowiekiem w Chrystusie. Fakt wcielenia objawia nie tylko prawdę o Bogu wiernym w swojej miłości do człowieka, ale także prawdę o samym człowieku, który jest godny miłości Boga i zdolny do tego, by odpowiedzieć na tę miłość i w konsekwencji zjednoczyć się z Nim. Takie jest ostateczne przeznaczenie człowieka: stać się podobnym do Boga, być uczestnikiem Jego natury, żyć Jego życiem – inaczej mówiąc, stać się Bogiem przez łaskę. To wszystko syntetycznie zawiera się w pojęciu przebóstwienia.

W świetle rozważań nad naturą Chrystusa i Jego dziełem zbawienia ujawnia się kim jest człowiek i jaka jest jego godność i przeznaczenie. Sformułowanie antropologii może dokonać się jedynie w świetle chrystologii, może być antropologią chrystologiczną. Trynitarno-chrystologiczny fundament jest punktem odniesienia dla zrozumienia człowieka zarówno w jego wewnętrznej konstytucji, jak i w jego relacjach z zewnętrznym światem, przede wszystkim z drugim człowiekiem.

Z tej perspektywy praca analizuje najpierw fundamenty dogmatyczne przebóstwienia: dogmat chrystologiczny, dogmat trynitarny oraz rolę Ducha Świętego, który jest sprawcą uświęcenia człowieka (rozdział pierwszy). W ich świetle teologia prawosławna odczytuje wszystkie dane Objawienia na temat człowieka (rozdział drugi). Pierwszym z nich jest stworzenie człowieka. Kluczowym przesłaniem tego opisu jest prawda o obrazie i podobieństwie Bożym, które człowiek w sobie nosi. Obraz Boży w człowieku odbija pełnię dóbr, jakimi Bóg podzielił się z człowiekiem. Obraz Boży nie tylko nadaje specyficznie ludzki charakter stworzonemu człowiekowi, czyni go człowiekiem, ale konstytuuje go w ściśle określony sposób, nadając mu hierarchiczną strukturę, której centrum jest życie duchowe ukierunkowujące człowieka na Boga jako jego Archetyp. Obraz Boży to przede wszystkim wymiar osobowy bytu ludzkiego. Pojęcie osoby jest kluczem do zrozumienia tajemnicy człowieka. Osoba jest duchowym sposobem bycia ludzkiej natury. Z jednej strony, jest otwarta na Boga – jako jej najgłębszy obraz, z drugiej, jest zdolna do przebóstwienia – pełnej doskonałości w zjednoczeniu z Bogiem.

Takie rozumienie stworzenia człowieka wskazuje na jego dynamiczny wymiar. Dzięki swojej rozumnej i wolnej naturze człowiek jest w nieustannym ruchu, w procesie stawania się, którego kresem będzie upodobnienie się do Boga. Sama rozumność i wolność, oderwane od swojego korzenia, którym jest ukierunkowanie na Boga, stają się destrukcyjne dla człowieka. Potwierdzeniem tej prawdy stał się grzech pierwszych rodziców, który zranił ludzką naturę: nie pozbawił jej zdolności myślenia i wyboru, ale pozbawił ukierunkowania na Boga, skutkiem czego zamiast życia przyniósł człowiekowi śmierć (rozdział trzeci). Grzech nie jest jednak postrzegany jako ostateczny dramat, jest on raczej chorobą, a człowiek dysponuje skutecznym lekarstwem przeciw niej w postaci łaski ofiarowanej przez Chrystusa. Łaska, według teologicznej koncepcji wypracowanej przez Palamasa, jest działaniem niestworzonych, różnych od Bożej istoty, przebóstwiających energii. Boże energie spotykają się z ludzką wolnością w synergii wspólnego działania, które staje się teandryczne.

Współpraca z łaską w procesie przebóstwienia obejmuje cały szereg działań: od nawrócenia, poprzez walkę z grzechem, ascetyczną czujność, wypracowywanie cnót i sakramenty, po modlitwę i kontemplację. Kwintesencją tego synergicznego działania jest model

duchowości monastycznej, która jest uniwersalnym programem życia chrześcijańskiego, ważnym dla każdego człowieka (wszystkie te tematy podejmuje rozdział czwarty).

Antropologia przebóstwienia jest krytyczną odpowiedzią teologii prawosławnej na sekularyzujące tendencje współczesnego humanizmu, który zamyka człowieka w obrębie rzeczywistości eksperymentalno–opisowej, odrzucając tym samym wszelkie odniesienie transcendentalne. Ta antropologia jest zakwestionowaniem absolutnej autonomii człowieka, przekonania, że jest on nie tylko sam dla siebie zamkniętym światem, sam sobie wystarczającym, ale także, że sam przez siebie może być zrozumiały.